

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE LITERE
Școala Doctorală Studii de Hungarologie**

**TEZĂ DE DOCTORAT
Rezumat extins**

**Îndrumător științific:
Prof. univ. dr. Keszeg Vilmos**

**Doctorand:
Balássy Enikő**

**Cluj Napoca
2014**

CUPRINS

Introducere: scopul cercetării
Structura și metodele lucrării
Terenul
Cercetarea pe teren
Paradigmele de cercetare a mitologiei populare maghiare
Curente în cercetarea mitologiei populare române
Curente în cercetarea credințelor populare din Europa, exemple franceze
Structura mitologiei populare din Hodoșa

1. Ființe supranaturale

1.1. Kereszteleetlen gyermek

1.2. Kincsőrző

1.3. Kísértet

1.4. Lidérc

1.5. Ördög

1.6. [Szépasszony]

1.7. Visszajáró halott

2. Spirite ale casei

2.1. Házi kígyó

3. Spirite benefice

3.1. Lidércsirke

4. Persoane cu putere magică

4.1. Boszorkány

4.2. Halottlátó

4.3. Jós/mondóasszony

4.4. Pap, barát

4.4.1. Román pap

4.4.2. Tudós pap/barát

4.5. Spiritista

- 4.6. Tudós kocsis
- 4.7. Tudós pásztor
- 4.8. Igéző
- 5. Oameni cu putere magică
  - 5.1. Rontó, ártó tudományos
  - 5.2. Segítő, gyógyító tudományos
- 6. Animale cu forță magică
  - 6.1. Șarpele
  - 6.2. Nevăstuica
  - 6.3. Rândunica, barza
  - 6.4. Broasca
  - 6.5. Pisica
  - 6.6. Bufnița
  - 6.7. Corbul
  - 6.8. Păianjenul
- 7. Plante cu forță magică
  - 7.1. Nagyfűgyökér/kígyófűgyökér
  - 7.2. Mătrăgună
  - 7.3. Mâțisorul
  - 7.4. Grâul
  - 7.5. Usturoiul
- 8. Ființe sperietoare
  - Superstițiile unei familii din Hodoșa
  - Concluzii
  - Bibliografie

Bază de date

Indexul informatorilor

Dicționarul localităților

Dicționarul termenelor populare

Anexa 1. Superstițiile unei familii din Hodoșa (Bază de date)

Anexa 2. Diferențierea cunoștințelor despre credințe populare după sex (tabele grafice)

Anexa 3. Hărți

Cuvinte cheie: mitologie populară, magie, strategii narative, discursul legat de mitologie, narațiune epică, legenda mitică, ființe mitice, persoane cu putere magică, animale cu forță magică, plante cu forță magică

REZUMAT

Lucrarea intitulată *Structura și funcțiile mitologiei populare din comuna Hodoșa în secolul 20* are ca temă abordată prezentarea structurală a mitologiei unei comunități, prezentarea funcțiilor a diferitelor ființe mitice, a atitudinilor față de aceste ființe și totodată prezentarea schimbărilor intervenite în structura și în utilizarea mitologiei de-a lungul secolului 20.

Cercetările pe teren s-au derulat în perioada 1995–2003, în comuna Hodoșa din județul Mureș, regiunea Valea Nirajului. Comuna este alcătuită din patru sate (centrul comunei: Hodoșa, Sâmbriaș, Isla și Ihod), locuitorii fiind de naționalitate maghiară și de religie romano-catolică, exceptând satul Isla, unde locuitorii aparțin la mai multe comunități religioase (reformați, unitarieni, neoprotestanți). Baza de date conține 615 texte, mai mult narațiuni epice, cu conținut despre întâmplări mitice din trecutul apropiat sau puțin mai îndepărtat. Legende culese ne informează despre modul de viață și mentalitatea satelor din secolul 20. Cei 52 informatori reprezintă cele trei vârste, mai multe religii, ocupație și nivel de educație, aparținând ambelor sexe.

În disertație autoarea se sprijină pe diferite metode științifice de analiză: structuralismul, funcționalismul, metoda sociologică cantitativă, metoda antropologiei discursului, metode sociologice, metoda biografică.

Lucrarea este compusă din cinci părți tematice. În partea introductivă autoarea prezintă obiectivele cercetării, structura disertației, realizează descrierea amănunțită a terenului de cercetare, motivațiile alegerii celor patru sate, respectiv a informatorilor. După prezentarea paradigmatelor de cercetare a credințelor populare maghiare, ea realizează o sinteză schematică a curentelor în cercetarea mitologiei populare române și a celei europene, în special celei franceze.

Partea principală a lucrării o constituie analiza structurii mitologiei populare din Hodoșa. Mitologia ființelor este compusă din șapte ființe mitice, zece persoane cu putere magică, opt animale și cinci plante cu forță magică. Autoarea prezintă structura credințelor populare legate de fiecare dintre aceste ființe: forma, timpul și locul lor de apariție, precum și acțiunile întreprinse de ele. În cazul fiecărei mitologii, sunt prezentate tipologia și cantitatea textelor colectate, elementele componente ale structurii mitologiei respective. De asemenea, lucrarea schițează asemănările și deosebirile dintre mitologia populară din comuna Hodoșa și cea din alte regiuni etnografice locuite și de populația maghiară. Lucrarea urmărește în cazul fiecărei mitologii popularitatea mitologiei respective în colectivitate, ocaziile și contextele discursului legat de ființe mitice, atitudinile față de mitologia respectivă, sexul, vârsta și experiențele personale ale informatorilor, tendințele de schimbare în cadrul mitologiei. Un studiu de caz prezintă situații în care o comunitate mică, respectiv o familie recurge la o interpretare a experiențelor mitico-magice, a atitudinilor și a strategiilor de viață a membrilor de familie.

Lucrarea se încheie cu formularea concluziilor analizei și cu bibliografia utilizată.

Anexele lucrării conțin baza de date, indexul informatorilor cu o scurtă biografie a acestora și enumerarea textelor culese de la fiecare în parte. Două hărți conțin traseele parcurse de către informatori în scopul unor terapii magice. Totodată aici se află dicționarul localităților și ai termenilor populari.

Concluzii

1. În structura mitologiei populare apar niște ființe și persoane cu puteri magice specifice regiunii respective. Apariția și acțiunile diavolului (*ördög*) sunt întotdeauna legate de cazuri de sinucidere. Astfel mitologia diavolului devine o posibilă explicație a unui fenomen social, care a luat proporții tot mai îngrijorătoare în comuna Hodoșa după cel de al doilea război mondial. De asemenea ființa *visszajáró halott* (mortul care se reîntoarce) are o mitologie bine conturată și diferită de alte regiuni etnografice studiate. Printre persoanele cu puteri magice prezicătoarea (*jós/mondóasszony*) are o mitologie specifică acestei zone. Totodată se conturează în mod diferențiat rolul preotului cu putere magică. Persoana cu putere magică *spiritista* este specifică acestei zone. O altă persoană cu putere magică, *igéző* și mitologia ce se leagă de ea este cunoscută și în alte regiuni etnografice locuite și de populație maghiară. În urma analizei efectuate autoarea precizează faptul că structura mitologiei din Hodoșa este asemănătoare cu cea a mitologiei maghiare.

2. Popularitatea diferitelor ființe prezintă mai multe semne particulare față de mitologia din alte regiuni (vezi: *ördög*, *visszajáró halott*, *jós/mondóasszony*, *spiritista*, *tudós pap*, *igéző*).

3. Mitologia populară, cunoștințele legate de credințe populare trăiesc în simbioză cu cunoștințele raționale răspândite de procesul de învățământ precum și de religia instituționalizată. Cele trei elemente, adică credințele populare, cunoștințele raționale și religia oficială, instituționalizată alcătuiesc un sistem comun, unde fiecare element are un rol specific. Ființele mitologiei creștine (sfinții, îngerii, diavolul, Hristos, Sfânta Maria) și ființe ale mitologiei populare fac parte din același sistem. Informatorii folosesc o parte din credințe creștine paralel cu credințe populare în anumite situații, în caz de boală sau conflicte sociale, pentru a-și rezolva problemele, pentru a-și diminua tensiunile. În activitățile magice de autoapărare împotriva făcăturilor, persoana bolnavă folosește unelte utilizate și de biserica catolică (crucea, apa sfințită, lumânarea, mățișorul sfințit), texte, expresii sau cuvinte magice devin egale cu textele religioase. Totodată, granița simbolică între spațiul sfânt și profan are un rol important. Vrăjitorii din sat sunt identificați cu anumite metode numai în incinta bisericii. După epoca iluminismului, a tehnicii și a materialismului, adică mai accentuat de la începutul anilor 1950, în paralel cu diminuarea rolului religiei oficiale în viața oamenilor, cu atenuarea practicilor religioase devine din ce în ce mai slabă și intensitatea, influența credinței în mitologia populară. Slăbirea statutului mitologiei populare, slăbirea credinței creștine sunt semnele schimbării mentalității oamenilor din zonă. Omul și comunitatea satului selectează credințele populare și păstrează numai elementele mitologice care au o funcție specifică, un rol accentuat în viața cotidiană, sau în interpretarea lumii înconjurătoare. Biserica locală acceptă, ignorează sau interzice acțiunile magice. În anumite cazuri, când acțiunile magice se decurg cu ajutorul obiectelor utilizate și de biserică, sau folosind texte religioase, rugăciuni – de exemplu vindecarea deochiatului – biserica acceptă sau cel puțin ignorează această modalitate de vindecare. Alte practici (ghicitul cu ajutorul morților) sunt interzise de biserica catolică. Într-o comună unde oamenii sunt religioși, unde informatorii își exercită religia, și lumea este prezentă în biserică în fiecare duminică, este

absolut normal că prorocul (*spiritista*) satului se roagă în biserică, și că vrăjitorii satelor sunt considerați oameni religioși.

4. Socializarea într-un context social și cultural are un rol hotărâtor în procesul de preluare/transmitere a mitologiei. Cunoștințele legate de credite populare, cantitatea cunoștințelor active și pasive depinde de tradițiile familiilor în care indivizii se nasc și trăiesc în primii ani de viață. Principiile lumii și ale evenimentelor mitice, cât și ale relației dintre om și sfera mitică sunt mereu transpuse în lumea familiei persoanei naratoare. Atât evenimentele cât și tradiția narativă au o cronologie, o topologie și o societate accesibilă naratorului. Tradiția narativă este reînnoită, actualizată de fiecare generație.

5. Caracterul activ/pasiv, productiv/improductiv al mitologiei se schimbă de la o mitologie la alta, de la o generație la alta, de la o familie la alta. Acest caracter reiese foarte clar din numărul, conținutul, stilul și genul textelor culese. Vârsta, ocupația, gradul de școlarizare a fiecărei persoane, stilul de a gândi, de a vorbi despre anumite ființe ne spun multe despre calitatea credințelor populare a fiecărei persoane interogate. Ca consecință a schimbărilor sociale, culturale și a schimbării mentalității, a modului de a gândi despre lumea înconjurătoare, unele mitologii dispar, altele își pierd funcționalitatea, importanța. Iar celelalte mitologii – diavolul (*ördög, visszajáró halott*), prorocul, prezicătoarea (*jós/mondóasszony*), preotul, *spiritista* – se păstrează mai departe mulțumită rolului lor în viața oamenilor. Tipologia textelor se schimbă la anumite ființe, mai accentuat la marea parte a ființelor mitice (*kereszteletlen gyermek, kincsörzõ, kísértet, lidérc* și altele). Unde nu mai sunt experiențe, întâmplări personale, dispar textele de tip memorat, dispăre narațiunea epică. În locul lor apar propoziții scurte (texte de tip dite) despre cunoștințe legate de credințe. Apar și legendele mitice demascatoare (din punctul de vedere al referențialității). Experiențele personale sunt înlocuite cu întâmplări din trecut, cu experiențe ale membrilor de familie deja morți, narațiuni păstrate cu grijă de către succesori.

6. Familia funcționează ca o comunitate interpretativă, care elaborează în comun modele interpretative și strategice pentru membri familiei. Cunoștințele mitice ale oamenilor care trăiesc în aceeași comună sunt identice, sau foarte asemănătoare. Dar nu putem să trecem cu vederea faptul că în structura cunoștințelor fiecărei persoane interogate apar și diferențe. Diferențele acestea provin din tradiția familiară, din experiențele personale și nu în ultimul rând din specificul spiritual al fiecărui om. Cunoștințele legate de credințe populare rareori sunt influențate de cunoștințe religioase sau cunoștințe învățate la școală.

7. Am avut ocazia să culegem texte numai de la o singură persoană de religie protestantă, unitariană, ceea ce nu ne permite formularea concluziilor referitoare la diferențele dintre credințele persoanelor de diferite confesii. Dar putem afirma că credințele populare ale persoanei unitariene sunt identice cu cele ale persoanelor catolice. Datorită experiențelor mai numeroase ale generației vârstnice, această generație are cunoștințe mitice mai vaste și mai funcționale. Dar avem exemple din unele familii unde și generația mijlocie sau tânără are cunoștințe bogate despre unele mitologii, care au un rol important în viața lor personală.

8. Diferențele dintre cunoștințele, atitudinile femeilor și a bărbaților sunt evidente, însă ele sunt mai mult complementare decât antagonice. Cantitatea cunoștințelor legate de tema noastră nu sunt deloc influențate de sexul interogatorului. Femeile vorbesc mai ușor despre experiențele lor mitice sau despre sentimente (tristețe, incertitudine, anxietate, frustrații, teamă) decât bărbații. Luând în considerare că majoritatea celor intervievați din comună au ca ocupație agricultura – în anumite cazuri sunt bărbați care au și altă ocupație, dar toată lumea se ocupă și de agricultură – nu dispunem de concluzii referitoare la modul în

care ocupația influențează calitatea cunoștințelor mitice. O femeie din sat, care a devenit medic, nu a încetat să ghicească, să prezică din cărți și din cafea, bineînțeles numai pentru cunoștințe, prieteni și familie. Un alt exemplu este cel al unei văduve, inginer de profesie, care după moartea soțului său (profesor universitar) nu a mai avut liniște din cauza vizitelor nocturne ale soțului. Pentru a restabili echilibrul sufletesc a avut nevoie de practicile preotului ortodox, pentru a înlătura duhul din casă. Oamenii cu studii avansate rareori au parte de experiențe mitice în viață. Dar când unele efecte vizuale, auditive de altfel inexplicabile, cu origini necunoscute înlocuiesc realitatea, rațiunea are nevoie de o explicație liniștitoare, de o soluție pentru rezolvarea problemei (în cazul de față revenirea soțului mort).

9. În a doua parte a secolului 20 s-au modificat (au dispărut) acele relații sociale și ocazii comunitare care au contribuit la transmiterea acestor cunoștințe, atitudini și experiențe specifice.

În ce condiții, în ce împrejurări se discută despre credințele populare? Răspunsul diferă de la o familie la alta. Studiul de caz *Superstițiile unei familii din Hodoșa* bazat pe un vast interviu oferă un exemplu particular la o astfel de întrebare. Familia alcătuită din șase persoane recurge la o interpretare magică. În situația creată de etnograf, familia interogată îndrăznește să vorbească despre ființe supranaturale și despre persoane cu putere magică în ordinea importanței lor în viața cotidiană a membrilor.

După colectivizare, din anii 1960 a început migrația tinerei generații din sate, fenomen care s-a intensificat în anii 1970–1980. Au dispărut familiile tradiționale alcătuite din trei generații. Cu ele au dispărut și ocaziile de a transmite cunoștințele mitice și magice de la o generație la alta. După schimbările din 1989, întâlnim din nou familii mari, în care însă comunicația dintre generații este înlocuită de televizor și media online.

Tot în anii 1960, treptat au dispărut ocaziile când seara femeile și fetele tinere se întâlneau, având ocazia de a povesti narațiuni mitice. În perioada cercetării, în comuna Hodoșa nu s-au remarcat ocazii adecvate discursului despre mitologie (priveghi, întâlnirile după slujba de duminică). Superstiția își recapătă rolul ocazional, când în viața comunității sau în viața individuală apar tensiuni, situații de criză, incertitudini. Despre diavol se vorbește numai în contextul sinuciderii, a cărei explicație este acțiunea diavolului. Întâmplările din trecutul apropiat povestite cu această ocazie au un rol educativ. Totodată acest discurs dizolvă tensiunile în comunitatea catolică, unde sinuciderea este considerat un păcat. Narațiunile legate de *visszajaro halott* (mortul care se întoarce) devin actuale în zilele de după înmormântare și servesc atât la descrierea stării psihice ale persoanelor din anturajul persoanei decedate, cât și a relației dintre acesta și foștii lui membri de familie.

Despre vrăjitoare, vrăjitorie, despre șarpele de casă sau nevăstuica se vorbește imediat după ce cantitatea laptelui animalelor din gospodărie s-a diminuat. Tradiția narativă despre vrăjitorie, făcătura e reînnoită, actualizată de fiecare generație în astfel de cazuri. Vorbitorul despre preotul cu putere magică sau despre ghicitoare este înconjurat de o discreție totală. Dacă un individ din comună face vizite la astfel de persoane, plătește slujbe, nu relatează detalii, numai după derularea lor, dacă slujba a avut efectul dorit. Deochiatul este o temă des întâlnită, o temă despre care oricine și oricând vorbește fără rezerve. Discursul despre *spiritista* devine viu când în sat cineva sau un obiect de valoare dispăre, provocând tensiuni sociale în comunitate. În acest caz persoana cu putere magică numită *spiritista* cu ajutorul spiritelor găsește persoanele dispărute și identifică vinovații. Astfel creează și elimină tensiunile în același timp, iar problemele se rezolvă în cadrul comunității respective.

În satul Hodoșa TK era ultima persoană, care în anii 1980 povestea nepoților și copiilor din stradă legende despre vrăjitoare, strigoi, spirite, diavol aproape în fiecare duminică. El avea ca scop capturarea atenției copiilor.

Majoritatea informatorilor cred în ființele supranaturale, dar despre aceste ființe nu se nasc legende noi. Mitologia ființelor supranaturale nu se actualizează, numai cunoștințele legate de ele trăiesc la nivelul textelor scurte (tip dite). Mitologia a trei ființe supranaturale este pe cale de dispariție, numai câteva persoane dispun de cunoștințe nesigure în legătură cu tema *szépasszony*, vizitiul și păstorul cu forță magică.

În urma cercetării pe teren în perioada 1995–2003 autoarea a cules 615 texte referitoare la credințe populare. Prezenta teză prezintă și analizează mitologia populară a comunei pe tot parcursul secolului 20. Totodată, ultimii ani ai perioadei de cercetare, primii ani ai secolului 21 reprezintă granițele unei noi ere. Schimbările mentale și sociale după revoluția din 1989 au efect în comunitatea locală cu aproape 10 ani de întârziere.

BIBLIOGRAFIE REPREZENTATIVĂ

ADAM, Jean-Michel

1984 *Le récit*. Presses Universitaires de France, Paris.

BALASSA Iván

2003 A szomszédos országok magyarjainak néprajza. Planétás Kiadó, Budapest.

BALÁSSY [SZABÓ] Enikő

1995 *Hiedelemlények Székelyhodoson*. (Székelyhodos, Maros megye) Kriza János Néprajzi Társaság Archívuma, Kolozsvár. Jelzet: 2112/08. [Kézirat.]

1998 *Székelyhodos község hiedelemvilága*. [Mesteri szakdolgozat. Irányító dr. Keszeg Vilmos.] Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Kultúra Tanszék, Kolozsvár. [Kézirat.]

2001 Egy székelyhodosi család hiedelemvilága. In Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos (szerk.): *Emberk, szövegek, hiedelmek. Tanulmányok*. (Kriza Könyvek, 7.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 77–111.

2003 Egy székelyhodosi házaspár hiedelemvilága. *Művelődés* LVI. évf. 3. sz. 24–28.

2011 Az öngyilkos ördöge Székelyhodos hiedelemvilágában. *Erdélyi Múzeum* LXXIII.1. 109–120.

2012 A spiritista hiedelemköre Székelyhodos község hiedelemvilágában. *Erdélyi Múzeum* LXXIV. 4. 85–100.

BALÁZS Lajos

2008 „Az öngyilkos az ördög cimborája” (Az öngyilkosság mint feltételezett archetipikus cselekvés). In Pócs Éva (szerk.): *Démonok, látók, szentek. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben*. Balassi Kiadó, Budapest, 181–190.

BARNA Gábor

1979 *Néphit és népszokások a Hortobágy vidékén*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

1982 Mészáros Mihály, a csépai halottlátó. In Uő (szerk.): *Csépa. Tanulmányok egy alföldi palóc kirajzás népeletéből* II. (k. n.), Eger, 335–362.

1982a Halottlátók a magyar néphitben. In Hoppál Mihály – Novák László (szerk.): *Halottkultusz*. (Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához, 10.) MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 199–212.

BARTHA Elek

1984 *Házkultusz, a ház a magyar folklórban*. Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen.

BENEŠ, Bohuslav

1978 Fehér-Kárpátok vidékén gyűjtött hiedelemmondák morfológiai elemzése. *Folcloristica* 2–3. 221–249. (Eredeti kiadás: 1966–67.)

BIHARI Anna (összeáll.)

1980 *Magyar hiedelemmonda katalógus*. (Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához, 6.) MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest.

BLADÉ, Jean-Francois

1886 *Contes populaires de la Gascogne*. Maisonneuve freres et Ch. Leclerc, 3 vol. (Les littératures populaires de toutes les nations, XIX–XXI.), dernière édition, Opales, 1997.

BOSNYÁK Sándor

1977 *A bukovinai magyarok hitvilága*. I. *Világkép, mitikus alakok, jeles napok, álmfejtés*. (Folklór Archívum, 6.) MTA Néprajzi Kutatócsoportja, Budapest.

1980 *A moldvai magyarok hitvilága*. (Folklór Archívum, 12.) MTA Néprajzi Kutatócsoportja, Budapest.

- 1982 *A gyimesvölgyi magyarok hitvilága.* (Folklór Archívum, 14.) MTA Néprajzi Kutatócsoportja, Budapest, 68–157.
- CAMUS, Dominique
2001 *Pouvoirs sorciers. Enquete sur les pratiques actuelles de sorcellerie.* Imago, Paris.
- 2004 *La sorcellerie en France aujourd'hui.* Éditions Ouest-France.
- CANDREA, Ion Aureliu
2001 *Iarba fiarelor. Studii de folclor din datinile și credințele poporului român. Preminte Solomon. Poreclele la români.* Ediție de Dan Horia Mazilu, Alexandru Dobre, Petre Florea, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București.
- CARAMAN, Petru
1998 *Studii de etnologie.* Editura Grai și suflet–Cultura Națională, București.
- CARNAP, Rudolf
1937 *The Logical Syntax of Language.* Kegan Paul, London.
- CARNOY, E. Henry
1883 *Littérature orale de la Picardie.* Maisonneuve et Cie, Paris, (Les Littératures populaires de toutes les nations XIII.).
- COMAN, Mihai
1980 *Izvoare mitice.* Editura Cartea Românească, București.
1986/1988 *Mitologie populară românească.* I–II. Editura Minerva, București.
1996 *Bestiarul mitologic românesc.* Editura Fundației Culturale Române, București.
- CZÉGÉNYI Dóra [Andrea]
2012 *A hiedelemtudat újratermelődése és továbbélése. Szilágysági hiedelmek és hiedelemszövegek az ezredfordulón.* (Doktori disszertáció. Irányító: dr. Keszeg Vilmos.) BBTE BTK, Hungarológiai Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kolozsvár. (Kézirat.)
- CZÖVEK Judit
1987 *Halottlátók a magyar néphagyományban.* (Studia Folkloristica et Ethnographica, 21.) KLTE Néprajzi Tanszéke, Debrecen.
- CSÉFALVY Zoltán
1990 *Térkép a fejünkben.* Akadémiai Kiadó, Budapest
- CSÖGÖR Enikő
1998 *Tordatúr hiedelemvilága.* (A bevezetőt írta: Pócs Éva.) Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- DELMAS, Marie-Charlotte
1998 *Seignolle, le bataleur de chimères.* Saint-Claude-de-Diray, Hesse.
2003 *Superstitions et croyances des pays de France.* Édition du Chêne-Hachette Livre
- DIÓSZEGI Vilmos (vál. és szerk.)
1978 *Az ősi magyar hitvilág. Válogatás a magyar mitológiával foglalkozó XVIII–XIX. századi művekből.* (2. kiadás.) Gondolat Kiadó, Budapest. (Első kiadás: 1971.)
- DÖMÖTÖR Tekla
1977 A tipizálás a népmondában. *Ethnographia* LXXXVIII. 4. 529-539.
1981 *A magyar nép hiedelemvilága.* Corvina Kiadó, Budapest.
- FEJŐS Zoltán
1981 Mitikus lények Karancskeszi hiedelemrendszerében. In Hoppál Mihály (szerk.): *Folklór tanulmányok.* (Előmunkálatok a Magyarország Néprajzához, 9.) MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest, 88–118.
1985 *Hiedelemrendszer, szöveg, közösség. Esettanulmány Karancskeszi példáján.* I–II. (Néprajzi Közlemények, XXVII–XXVIII.) Múzsák Közművelődési, Budapest.

FISH, Stanley E.

1980 *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities*. Harvard University Press, Cambridge.

FLEURY, Jean-Francois Bonaventure

1883 *Littérature orale de la basse Normandie*. Hague et Val-de-Saire, Maisonneuve et cie, Paris (Les littératures populaires de toutes les nations, XI.)

FOCHI, Adrian

1976 *Datini și eresuri populare*. Editura Minerva, București.

FRANK Tibor – HOPPÁL Mihály (szerk.)

1980 *Hiedelemrendszer és társadalmi tudat*. I–II. (Membrán Könyvek, 5–6.) Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest.

GAGYI József

1998 *Jelek égen és földön. Hiedelem és helyi társadalom a Székelyföldön*. (Helyzet Könyvek.)

KAM–Regionális és Antropológiai Kutatások Központja – Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

2007 „Az egy szent testület...” A kalugerekhez (ortodox szerzetesekhez) járás, a „próba kultúrája” társadalmi szerepéről. *Erdélyi Társadalom* V. 1. 9–22.

GOROVEI, Artur

1941–1942 Șarpele de casă. Cercetări de folclor. *Anuarele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Literare*. Seria III. Tom. XI. 2–9.

1995 *Credințe și superstiții ale poporului român*. București. Editura Grai și Suflet–Cultura Națională, București.

GUNDA Béla

1945 A funkcionalizmus kérdése a néprajzban. *Erdélyi Múzeum* L. 3–4. 180–194.

HEDEȘAN, Otilia

1998 *Șapte eseuri despre strigoi*. Editura Marineasa, Timișoara.

2000 *Pentru o mitologie difuză*. Editura Marineasa, Timișoara.

HOPPÁL Mihály

1969 A magyar lidérc-hiedelemkör szemantikai modellje. *Ethnographia* LXXX. 402–414.

1969 Gyerekijesztők. *Népi Kultúra–Népi Társadalom* II–III. Akadémiai Kiadó, Budapest, 247–261.

1970 Az „igézés”-hiedelemkör alkotóelemei. *Népi Kultúra – Népi Társadalom* IV. 259–286.

1977 Esemény – elbeszélés – közösség. Jegyzetek a verbális szemiotikához. In Ortutay Gyula (főszerk.): *A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban. Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához* I. Budapest, 61–86.

HYMES, Dell Hathaway

1975 A beszélés néprajza. In: Pap Mária – Szépe György (vál., szerk.): *Társadalom és nyelv. Szociolingvisztikai írások*. Gondolat Kiadó, Budapest, 91–146.

IPOLYI Arnold

1854 *Magyar Mythologia*. Heckenast Gusztáv, Pest.

JAHODA, Gustav

1975 *A babona lélektana*. (Fordította H. Erdős Ágnes.) Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest. (Eredeti kiadás: 1969.)

JUNG Károly

1985 *Táltosok, ördögök, garabonciások. Bevezetés népi hiedelmeink – babonáink világába*. (Forum Kiskönyvtár.) Forum Könyvkiadó, Újvidék.

1990 *Hiedelemmondák és hiedelmek. Adatok Gombos népi hiedelemvilágához*. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

1992 Haláljósítás és a halál előjelei a jugoszláviai magyarság hagyományvilágában. In Uő: *Köznapok és legendák. Tanulmányok a népi kultúra köréből*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 70–80.

Leipzig.

KESZEG Vilmos

1999 *Mezőségi hiedelmek*. Mentor, Marosvásárhely. (2. kiadás: 2005.)

2002 Történetek a lüdecről. In Uő: *Homo narrans. Emberek, történetek és kontextusok*. KOMPRESS, Kolozsvár, 60–104. [Újraközlése: In Czövek Judit (szerk.): *Imádságos asszony. Tanulmányok Erdélyi Zsuzsanna tiszteletére*. Gondolat Kiadói Kör – Európai Folklór Intézet, Budapest, 2003, 146–167.]

2012 *Rontók, gyógyítók, áldozatok: történetek és élettörténetek*. (Emberk és kontextusok, 8.) Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

2013 *Hiedelmek, narratívumok, stratégiák. Egyetemi jegyzet*. Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 8., Kolozsvár.

KESZEG Vilmos (red.)

2012 *Rontók, gyógyítók, áldozatok: történetek és élettörténetek*. (Emberk és kontextusok, 8.) Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

KÓSA László

1989 *A magyar néprajz tudománytörténete*. Osiris Kiadó, Budapest.

KÖRNER Tamás

1967 A magyar hiedelemmondák rendszerezéséhez. *Ethnographia* LXXVIII. 280–285.

1970 Mutatvány a készülő Hiedelemmonda-Katalógusból. *Ethnographia* LXXXI. 55–96.

LÁNG Benedek – TÓTH G. Péter (szerk.)

2009 *A kincskeresés 400 éve Magyarországon. Kézikönyvek és olvasóik*. (Fontes Ethnologiae Hungaricae, VIII.) L'Harmattan Kiadó, Budapest.

LE BRAZ, Anatole

1902 *La légende de la mort chez les bretons armoricains*. Champion, Paris, dern. ed. Jean Laffite, 1982.

LECOUTEUX, Claude

1986 *Démons et génies du terroir au Moyen Age*. Imago, Paris

1996 *Fantomes et revenants au Moyen Age*. Imago, Paris

2000 *la Maison et ses génies: croyances d'hier et d'aujourd'hui*. Imago, Paris.

LODDO, Daniel–PELEN, Jean-Noel

2001 *Etres fantastiques des régions de France: actes du colloque de Gaillac 5, 6, 7 décembre 1997*. Edition L'Harmattan

LUZEL, Francois-Marie

1887 *Contes populaires de Basse-Bretagne*. 3 vol. Maisonneuve et Ch. Leclerc, Paris.

MARIAN, Simeon Florea

1893 *Vrăji, farmece și desfaceri. Anuarele Academiei Române*. Memoriile Secțiunii Literare. Seria II. Tom. V. București.

NAGY Ilona

1990 A hiedelemmonda formai, szerkezeti vizsgálata. In Vargyas Lajos (főszerk.), Istvánovits Márton (szerk.): *Folklór 1. Magyar népköltészet*. (Magyar Néprajz, 5.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 143-147.

NICULIȚĂ-VORONCA, Elena

1903 *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*. Tipografia Isidor Wiegler, Cernăuți.

NOLL, Richard

1985 Mental Imagery Cultivation as a Cultural Phenomenon. The Role of Visions in Shamanism. *Current Anthropology* 26. 4. 443–461.

OIȘTEANU, Andrei

1989 *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*. Editura Minerva, București.

OLTEANU, Antoaneta

1999 *Școala de solomonie*. Editura Paideia, București.

2004 *Dicționar de mitologie. Demoni, duhuri, spirite*. Editura Paideia, București. 567 p.

ORAIN, Adolphe

1901 *Folk-lore de l'Ille-et-Vilaine, de la vie a la mort*. Maisonneuve et Larose, 2 vol. Les littératures populaires de toutes les nations, XXXIII–XXXIV., Paris

ORBÁN Balázs

1870 *A Székelyföld leírása. Marosszék*. Negyedik kötet. Pesti Könyvnyomda Részvény-Társulat, Pest.

ORTUTAY Gyula (szerk.)

1940 *Fedics Mihály mesél*. (UMNGy, I.) Egyetemi Magyarságtudományi Intézet, Budapest. (Reprint: 1978.)

ORTUTAY Gyula (főszerk.)

1977–1982 *Magyar Néprajzi Lexikon I–V*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

PAMFILE, Tudor

1916 *Mitologie românească. I. Dușmani și Prieteni ai Omului*. București.

PÓCS Éva

1963 Kötés és oldás a magyar néphitben. *Ethnographia* LXXIV. 4. 565–607.

1964 Zagyvarékas néphite. (Kézirat gyanánt.) *Néprajzi Közlemények* IX. 3–4. Néprajzi Múzeum – MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest.

1977 Komikum a hiedelemmondában. Az álhiedelemmonda műfaji problémái. In *Előmunkálatok a magyarság néprajzához I*. Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoport, 104–110.

1979 A magyar néphit ún. természetfeletti lényei. *Ethnographia* XC. 331–341.

1983 Tér és idő a néphitben. *Ethnographia* XCIV. 2. 177–206.

1990 Néphit. In Dömötör Tekla (főszerk.), Hoppál Mihály (szerk.): *Magyar Néprajz VII. Folklor 3. Népszokás, néphit, népi vallásosság*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 527–692.

PÓCS Éva (szerk.)

1998 *Eksztázis, álom, látomás. Vallásetnológiai fogalmak tudományos megközelítésben*. (Tanulmányok a transzcendensről, I.) Balassi Kiadó, Budapest—Pécs.

2001 *Lélek, halál, túlvilág. Vallásetnológiai fogalmak tudományos megközelítésben*. (Tanulmányok a transzcendensről, II.) Balassi Kiadó, Budapest.

2001a *Két csíki falu néphite a századvégen*. Európai Folklor Intézet – Osiris Kiadó, Budapest.

2002 *Mikrokozmosz – makrokozmosz. Vallásetnológiai fogalmak tudományos megközelítésben*. (Tanulmányok a transzcendensről, III.) Balassi Kiadó, Budapest.

2004 *Áldás és átok, csoda és boszorkányság. Vallásetnológiai fogalmak tudományos megközelítésben*. (Tanulmányok a transzcendensről, IV.) Balassi Kiadó, Budapest.

2007 *Maszk, átváltozás, beavatás. Vallásetnológiai fogalmak tudományos megközelítésben*. (Tanulmányok a transzcendensről, V.) Balassi Kiadó, Budapest.

2008 *Démonok, látók, szentek. Vallásetnológiai fogalmak tudományos megközelítésben*. (Tanulmányok a transzcendensről, VI.) Balassi Kiadó, Budapest.

2010 *Mágikus és szakrális medicina. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben.* (Tanulmányok a transzcendensről, VII.) Balassi Kiadó, Budapest.

2012 *Hiedelemszövegek.* (A magyar folklór szövegvilága, 1.) Balassi Kiadó, Budapest.

RÓHEIM Géza

1925 *Magyar néphit és népszokások.* (Élet és Tudomány, 18.) Athenaeum, Budapest.

SALAMON Anikó

1987 *Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák.* (Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta: Mohay Tamás. A bevezető tanulmány Dömötör Tekla munkája. Illusztrálta: Nagy András.) Helikon Kiadó, Budapest.

SÉBILLOT Paul 1882 *Traditions et superstitions de la Haute-Bretagne.* 2 vol., Maisonneuve, Paris Les littératures populaires de toutes les nations, IX–X. 1894 [*Les*] *Travaux publics et les mines dans les traditions et les superstitions de tous les pays.* J. Rothschild, Paris, dernière édition: Durier, 1979. 1904–1907 [*Le*] *Folk-lore de France.* 4 vol. Guilmoto, Paris, dernière édition C. Pirot, 2000.

SZENDREY Ákos

1986 *A magyar néphit boszorkánya.* Magvető Könyvkiadó, Budapest. (Eredeti kiadás: 1948.)

SYDOW, C. W., von

1948 *Selected Papers on Folklore.* Copenhagen.

TOLMAN, Edward D.

1948 *Cognitive Maps in Rats and Men.* *Psychological Review* 55. (4) 189–208.

TURAI Tünde

1999 *A somlyóújlaki asztal és asztaltáncoltatás hiedelemköre.* *Erdélyi Múzeum* 61. 3–4. 249–263.

VAN GENNEP, Arnold

1937–1958 *Manuel de folklore français contemporaine.* A. Picard, Paris. Dernière édition: Robert Laffont, Bouquins, 1999.

VULCĂNESCU, Romulus

1987 *Mitologie română.* Editura Academia, București.

ZENTAI Tünde

1972–1973 *AZ* ormánsági „szépasszony” helye a magyar néphitben. In *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve XVII–XVIII.* 223–227.

1975–1976 *A hiedelemmonda tartalmi és formai szerveződése.* *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve XX–XXI.* 145–154.